

NÁČRT CHRONOLOGICKÉHO VÝVOJA ÚZEMIA ŽITNÉHO OSTROVA V DOBE RÍMSKEJ NA ZÁKLADE ARCHEOLOGICKÝCH NÁLEZOV SPÔN¹

Andrej Sabov

DOI: <https://doi.org/10.31577/szausav.2021.68.14>

Keywords: Roman period, Germanic tribes, Great Rye Island, Roman brooches, Germanic brooches

Outline of the chronological development of the Great Rye island area in Roman period based on archaeological finds

The article deals with the finds of roman and germanic brooches from the Great Rye Island. Based on the evaluation of brooches as chronologically sensitive indicators, it divides the settlement of the said geographical area into chronological stages, covering the entire Roman period. The results of the study also point that the Great Rye Island was an integral part of the barbaricum.

ÚVOD

Žitný ostrov sa nachádza na juhozápadnom Slovensku medzi mestami Bratislava a Komárno. V súčasnosti tvorí prihraničný región a je rozdelený medzi tri kraje: Bratislavský, Trnavský a Nitriansky samosprávny kraj. Rovnako ho pokrývajú štyri okresy, Bratislava, Senec, Dunajská Streda a Komárno.

Východne od Bratislavy Dunaj vytvára rozsiahlu vnútrozemskú deltu. Tá je tvorená dvoma väčšími časťami, Veľký Žitný ostrov (alebo Žitný ostrov, ktorý sa nachádza na území Slovenska, maď. Csallóköz, nem. Schüttinsel) a Malý Žitný ostrov, ktorý sa nachádza na území Maďarska medzi hlavným korytom Dunaja a tzv. Mosonským ramenom. Veľký Žitný ostrov je z juhu ohraničený korytom Dunaja, zo severu Malým Dunajom a z východu krátkym úsekom rieky Váh, do ktorej sa vlieva Malý Dunaj pri Kolárove. Má dĺžku približne 90 km a v najširšom mieste je široký asi 25 km. Ide v podstate o veľký náplavový kužeľ, ktorý je rovinný, bez prirodzených vyvýšení a s malým sklonom terénu smerom na východ ku Komárnu, s prevýšením necelých 30 m (Bratislava 134 m n. m., Komárno 108 m n. m.). Geomorfologicky sa Žitný ostrov delí na tri časti, a to hornú (najzápadnejšia časť, ktorá je súčasne tiež najsuchšia a zároveň dosahuje najvyššiu nadmorskú výšku), strednú a dolnú (východnú) časť (Lukniš/Mazúr 1959, 164–174).

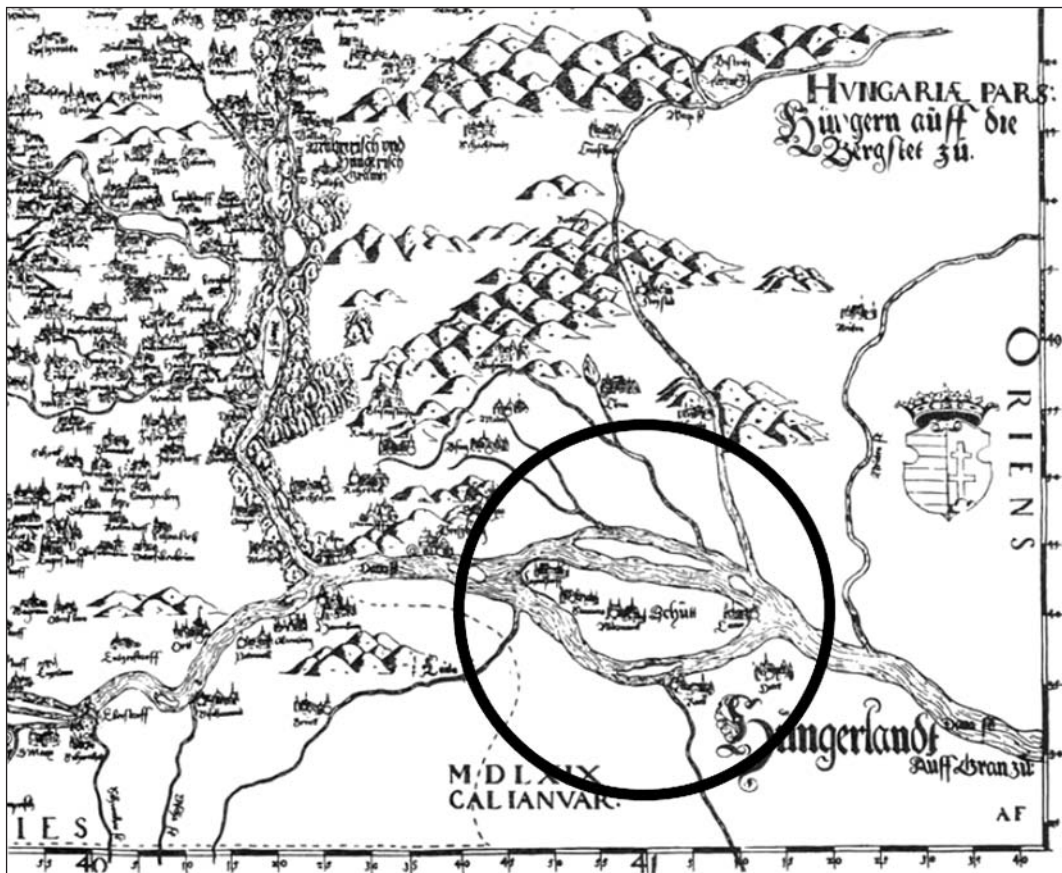
Prírodné podmienky oblasti Žitného ostrova vo včasnej dobe dejinnej zhrnul V. Turčan (1991). Pred reguláciou bol Žitný ostrov rozsiahlou sieťou vodných ramien a zníženín bez prirodzeného odtoku, v ktorých sa vytvárali súvislé močariny. Hrozbou osídlenia boli tiež letné záplavy a zimné povodne, ktoré spôsobovali ľadové kryhy. Tie sa vyskytovali ešte aj v 20. stor. pred reguláciou Dunaja. Súčasný stav vodných tokov, teda mohutné hlavné koryto Dunaja a menšie korytá vedľajších ramien sú výsledkom rozsiahlych odvodňovacích prác v priebehu 16.–17. stor.

Tento fakt sa odrazil aj na dobových ikonografických prameňoch, hlavne mapách. Na mape W. Laziusa z r. 1556 sú všetky ramená Dunaja pri Bratislave a v prilahlom okolí zobrazené takmer identicky široké (obr. 1). Podobne je tomu aj na tzv. Fabriciovej mape z r. 1569, kde sú Malý Dunaj a súčasné hlavné

¹ Práca vznikla v rámci grantového projektu VEGA 1/0240/21 „Krajina a sídla u Keltov a Germánov. Vzťahy navzájom, v krajine a ku krajine“.

Obr. 1. Mapa Wolfganga Laziusa (1556) s vyznačením územia Žitného ostrova.

Obr. 2. Tzv. Fabriciova mapa (1569) s vyznačením územia Žitného ostrova.

koryto Dunaja zobrazené rovnako mohutné (obr. 2). Tieto vyobrazenia boli často používané ako jeden z argumentov zástancami hypotézy, že v dobe rímskej bol Žitný ostrov súčasťou Rímskej ríše, resp. provincie Panónia. Tejtó problematike sa budeme venovať v predloženom príspevku.

PROBLEMATIKA PRÍSLUŠNOSTI ŽITNÉHO OSTROVA K RÍMSKEJ RÍŠI

Otázkou príslušnosti Žitného ostrova k Rímskej ríši sa začal zaoberať v r. 1930 E. Šimek, ktorý po interpretácii niektorých pasáží v Klaudiovi Ptolemaiovi dospel k záveru, že hlavný tok Dunaja tiekol v dobe rímskej približne v koryte Malého Dunaja (Šimek 1930). Šimekova hypotéza si pomerne skoro našla svojich oponentov i zástancov (Krejčí 1937; Říkovský 1933; 1937) a jej vplyv sa prejavil aj v archeologickom bádání. Názor, že Žitný ostrov bol súčasťou provincie Panónia a skutočná hranica Rímskej ríše prechádzala pozdĺž Malého Dunaja zastával v archeológii v 30. až 60. rokoch predovšetkým F. Křížek. Ten si uvedomoval, že línia rímskych táborov vedie pozdĺž Mosonského ramena, ale predpokladal, že tam boli umiestnené iba z dôvodu, aby boli uchránené pred povodňami a k nim bol zaručený nerušený prístup a zásobovanie z vnútra provincie. Skutočná „neviditeľná“ hranica medzi Rímskou ríšou a Kvádmi ležala podľa neho severnejšie na Malom Dunaji (Křížek 1936, 419–429; 1959).

Rovnakú teóriu podporovali v 70. rokoch aj P. Püspöki Nagy (1971) a O. Pelikán (1978). Okrem iného argumentovali aj nálezmi rímskych epigrafických pamiatok. P. Püspöki Nagy (1971) zo Žitného ostrova evidoval 36 rímskych nápisov alebo ich fragmentov. Zaujímavé je, že sem napríklad zarátal aj nápis z obce Virt, ktorá sa na území Žitného ostrova nenachádza. Evidoval nápisy z lokalít Podunajské Biskupice, Okoličná na Ostrove, Kameničná časť Balvany a Komárno. Väčšina nápisov však bola objavená ešte v 18.–19. stor. Dnes je však jasné, že všetky rímske kamenné epigrafické pamiatky severne od Dunaja sa našli v sekundárnej polohe, pričom výnimku tvoria iba nálezy z Iže a nápis na trencianskej hradnej skale (Kuzmová a i. 1997, 35, obr. 1).

Je teda zrejmé, že epigrafické nálezy zo Žitného ostrova nie je možné použiť ako dôkaz príslušnosti tohto územia k Rímskej ríši. Aj keď táto hypotéza nebola v slovenskej archeológii po 2. svetovej vojne nikdy všeobecne prijímaná, občas rezonuje aj v novších štúdiách (Bouzek/Ondřejová 1990, 30). P. Püspöki Nagy sa aj pod tlakom nových nálezov naďalej drží svojho nesprávneho tvrdenia (Püspöki Nagy 2011).

DEJINY ARCHEOLOGICKÉHO BÁDANIA

Vzniku predchádzajúcich hypotéz pravdepodobne napomohol aj nedostatočný stav archeologického bádania.² J. Eisner (1933) v svojej práci *Slovensko v pravěku* evidoval iba šesť archeologických lokalít s ojedinelými nálezmi z hornej časti Žitného ostrova, a preto sa predpokladalo, že územie Žitného ostrova bolo v minulosti príliš močaristé a vlhká pôda nebola vhodná na akékoľvek dlhodobjšie osídlenie až do stredoveku.³ Niekoľko ďalších archeologických nálezov pochádzalo z jeho dolnej časti, čo súviselo z rozvojom amatérskej archeológie a založením spolkového múzea v Komárne v roku 1886 (Pichlerová/Tomčíková 2001, 111). Neskoršie nálezy ukázali, že osídlenie existovalo na Žitnom ostrove aj v dobe rímskej (Turčan 2016).

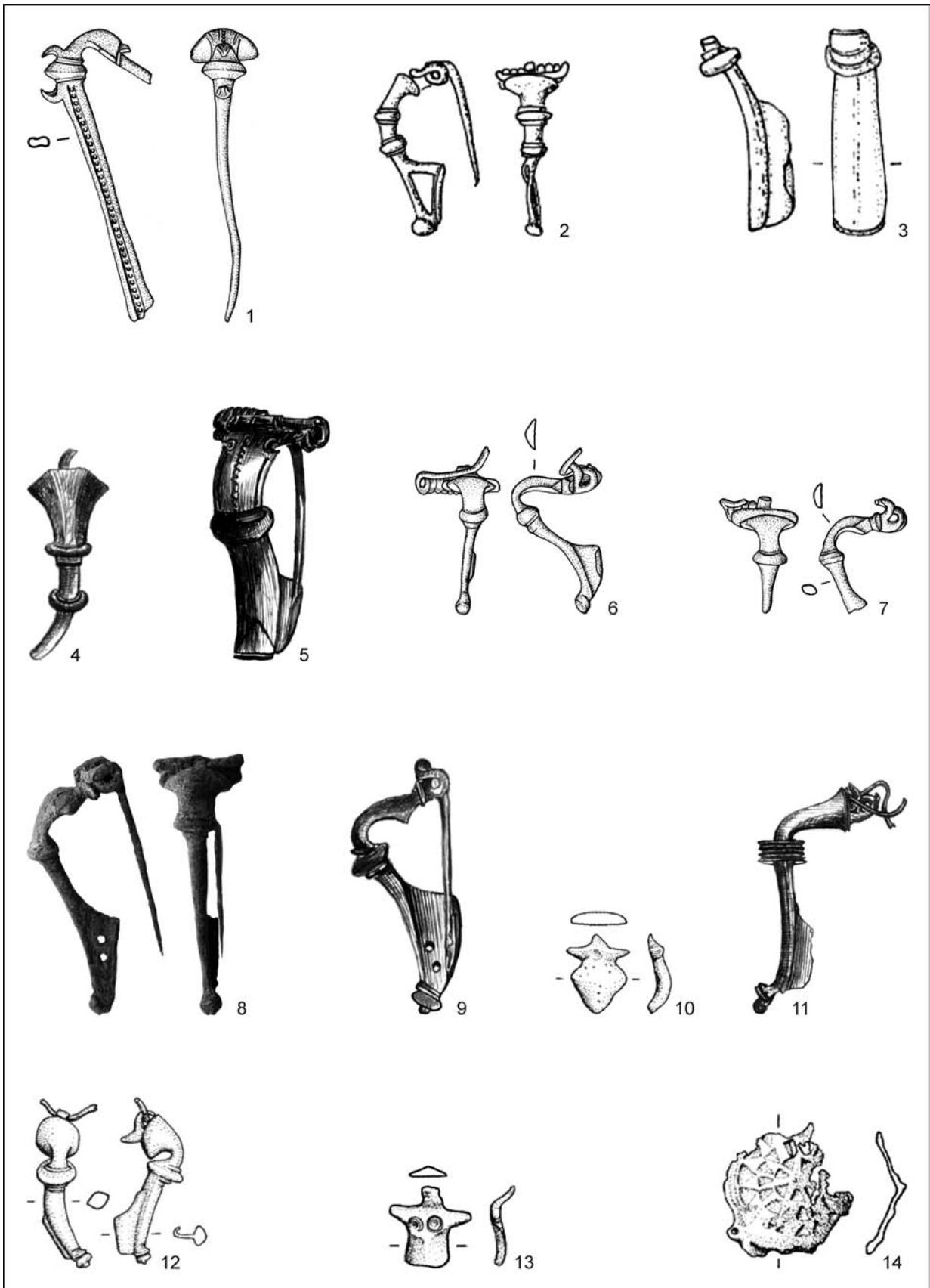
V roku 1934 publikovali H. F. J. Barta a K. Willvonseder výsledky povrchovej prospekcie, vykonanej na Žitnom ostrove medzi rokmi 1930–1933, ktoré zahŕňali doklady intenzívneho osídlenia od neolitu na 20 lokalitách (Barta/Willvonseder 1934). Pre archeológiu predmetného regiónu je dôležitá tiež činnosť A. Khína, ktorý pôsobil počas prvej ČSR na gymnázium v Šamoríne. Vybudoval kabinetnú zbierku, ktorá obsahovala archeologické nálezy a neskôr sa stala základom archeologickej zbierky Žitnoostrovského múzea v Šamoríne (Pichlerová/Tomčíková 2001, 111, 112). Až do 90. rokov 20. stor. však boli z tohto územia z doby rímskej známe iba nálezy zberového charakteru (Barta/Willvonseder 1934, 20, 21; Benninger 1937, 32, 33; Hromada/Varsík 1991, 40; Ratimorská 1983, 214). V rokoch 1988–1992 bolo plošne skúmané prvé germánske sídlisko na Žitnom ostrove na lokalite Veľký Meder (Varsík 2003; 2004). Od 90. rokov pribudlo viacero plošne skúmaných lokalít a zberových nálezov, ktoré dokazujú intenzívne osídlenie v dobe rímskej.⁴

² Prvá lokalita z doby rímskej na Žitnom ostrove (Veľký Meder) bola skúmaná až v rokoch 1988–1992, pozri nižšie.

³ Osídlenie Žitného ostrova vytvára pomerne riedku sieť, pričom najväčšia kumulácia sídel sa podľa V. Turčana nachádzala v jeho severnej a južnej časti, resp. v okolí Bratislavy a Komárna (Turčan 1991, 26, 27; s ďalšou literatúrou).

⁴ Pozri nižšie.

Obr. 3. Žitný ostrov. Spony sídliskového horizontu I (stupeň B1 až včasná fáza stupňa B2). 1–3, 6, 7 – Hamuliakovo (podľa Iván/Ölvecký 2015); 4, 5, 9–14 – Dunajská Streda (podľa Varsik/Prohászka 2009); 8 – Kvetoslavov. Bez mierky.

NÁČRT CHRONOLOGICKÉHO VÝVOJA ÚZEMIA ŽITNÉHO OSTROVA V DOBE RÍMSKEJ NA ZÁKLADE NÁLEZOV SPŇON

Súčasný stav archeologického bádania nám umožňuje pokúsiť sa o načrtnutie vývoja predmetného územia v jednotlivých chronologických stupňoch doby rímskej, resp. podľa rozdelenia V. Varsika do sídliskových horizontov (*Varsik 2011a*, 181–208). Identifikácia jednotlivých sídliskových horizontov germánskeho osídlenia na Žitnom ostrove je možná hlavne na základe početných nálezov spŇon, ktoré sú predmetom tejto štúdie. Náčrt chronológie zohľadňuje doteraz publikované archeologické nálezy z doby rímskej zo Žitného ostrova a nepublikované nálezy zo sídliska v Kvetoslavove.⁵

Staršia doba rímska

Sídliskový horizont I (stupenŇ B1 až včasná fáza stupňa B2)

V Hamuliakove (poloha Dolné) bolo na základe povrchovej prospekcie objavené germánske sídlisko, ktorého počiatočná fáza začína pravdepodobne už v stupni B1b (*Iván/Ňlvecky 2015*, 303). Najstaršie datované sú noricko-panónske spony typu A 238a (obr. 3: 1), A 238b a A 236c (obr. 3: 2), ktoré je možné datovať do rozpätia od prelomu letopočtov, resp. konca 1. stor. pred Kr. do tiberiovského obdobia (*Iván/Ňlvecky 2015*, 304, obr. 7: 1, 2; k datovaniu pozri *Garbsch 1965*, 30, 49, 51). Do horizontu 1. stor. po Kr. môžeme zaradiť aj fragment spony s odlomenou prednou časťou (obr. 3: 3), ktorý R. Iván a R. Ňlvecky považujú pravdepodobne za fragment spony s očkami Almgrenovej III. skupiny, snáď typ A 45–51 (*Iván/Ňlvecky 2015*, 304, obr. 1: 3).

Z pohrebiska v Dunajskej Strede rovnako pochádza fragment spony typu A 236 (obr. 3: 4; *Varsik/Prohászka 2009*, 198, obr. 7: 5, k datovaniu pozri *Garbsch 1965*, 26–43). Materiál z tejto lokality rovnako obsahuje sponu s očkami typu A 45 (obr. 3: 5), ktorú môžeme datovať do stupňov B1a až B1b (*Varsik/Prohászka 2009*, 198, obr. 7: 6; typologicky patrí pravdepodobne k typu A 45b podľa rozdelenia E. Droberjara 1999, 74, 75).

Výrazne zastúpené sú tiež silne profilované spony typu A 68, ktoré môžeme datovať do obdobia okolo polovice 1. stor. a pretrvávajú až po začiatok 2. stor. (*Tejral 1998*, 390, 391). Spony tohto typu bývajú členené na dve chronologické skupiny. Staršie varianty datované do 40. až 70. rokov 1. stor. s dlhším, užším lučíkom a zachycovačom prelamovaným troma kruhovými otvormi; a mladšie, rozmerovo menšie, s masívnejšou konštrukciou lučíka, zdvihnutým gombíkom na päťke a s dvoma kruhovými otvormi v zachycovači, ktoré sú datované na koniec 1. a začiatok 2. stor. (*Jobst 1975*, 32, 33; *Maczyńska 2001*, 165; *Tejral 2009*, 192, 193; *Völling 2005*, 154).

Zo sídliska v Hamuliakove pochádza šesť spŇon typu A 68 (obr. 3: 6, 7; *Iván/Ňlvecky 2015*, 304, obr. 7: 9, 10), ďalšie pochádzajú z pohrebiska v Dunajskej Strede (obr. 3: 9, 10; *Varsik/Prohászka 2009*, 198, 200, obr. 7: 2; 9: 1) a väčšinou ide o mladšie varianty.

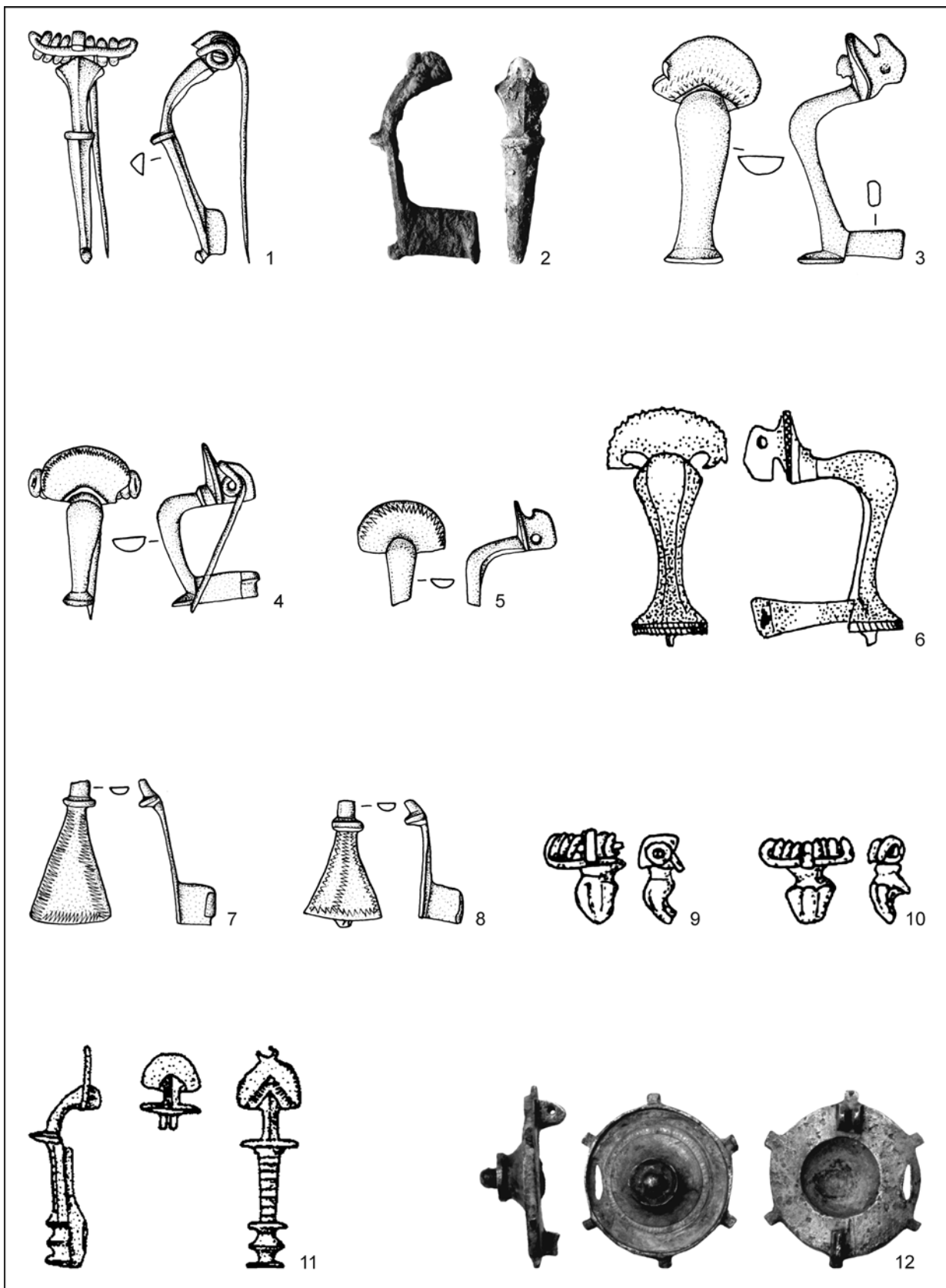
Starší variant spínadiel A 68 je zastúpený sponou z výskumu sídliska v Kvetoslavove z objektu 98 (obr. 3: 8), ktorý tiež obsahoval drobnú bronzovú postriebnú mincu, bohužiaľ, značne poškodenú. Mincu však pravdepodobne môžeme datovať do 3. stor., čo nasvedčuje tomu, že spona bola do objektu uložená sekundárne.

Do mladšej fázy sídliskového horizontu I patria trúbkovité spony z pohrebiska v Dunajskej Strede (obr. 3: 11, 12; *Varsik/Prohászka 2009*, 198, 200, obr. 7: 3; 9: 2). I. Peškař datuje trúbkovité spony s gombíkom na nôžke do rozpätia poslednej tretiny 1. stor. až začiatku 2. stor. (*Peškař 1972*, 82, 83, tab. 13: 1–10; 14: 5). Rané varianty spony typu A 74/75 (obr. 3: 12) sa podľa T. Kolníka (1971, 518) na západnom Slovensku vyskytujú už v stupni B1c.

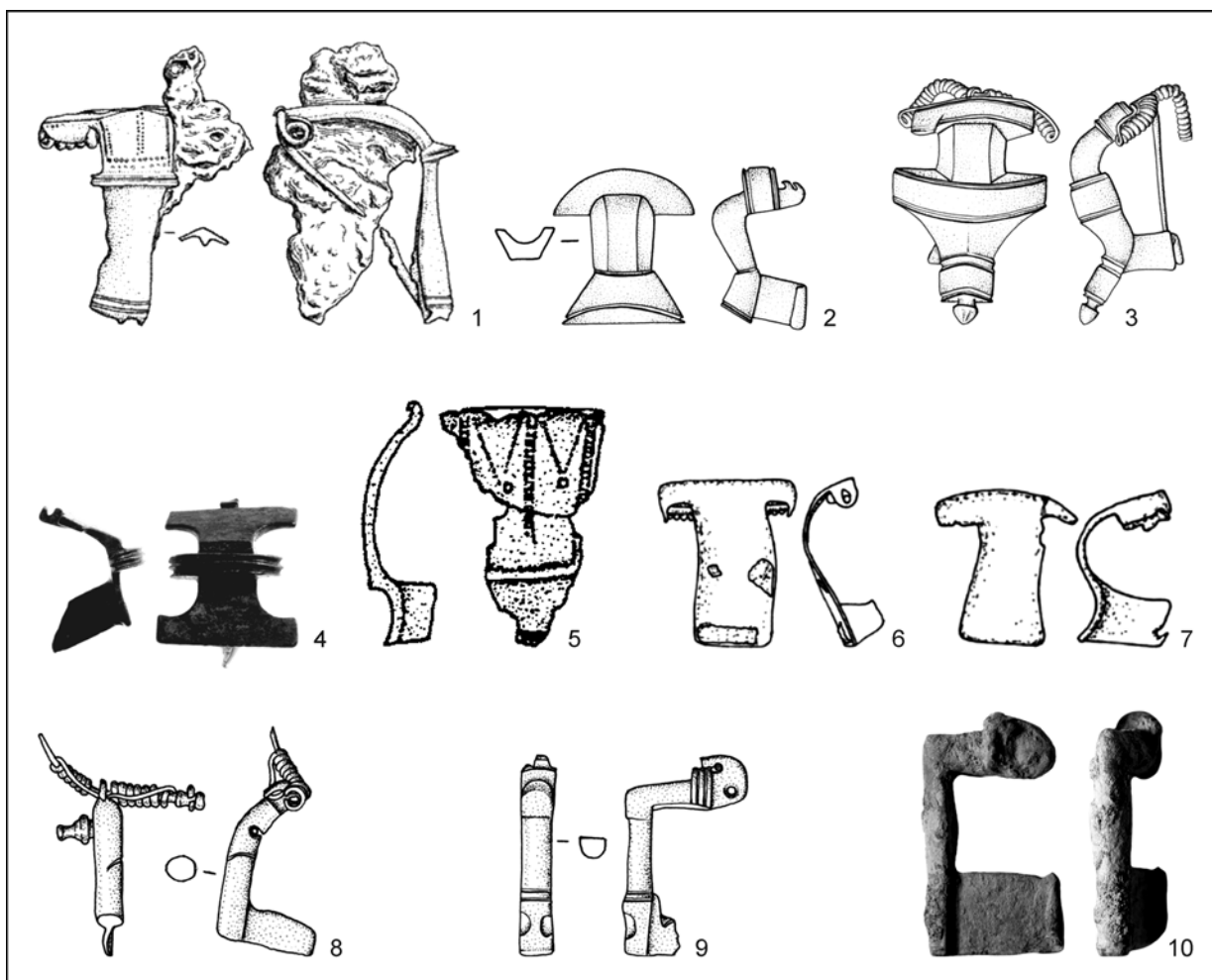
Z rovnakej lokality tiež pochádza fragment spony s očkami vedľajšej pruskej série typu A 57 (obr. 3: 13), ktorý býva považovaný za charakteristického reprezentanta stupňa B2a, avšak vyskytuje sa už aj v pokročilejšej fáze stupňa B1 (k datovaniu pozri *Pfeiffer-Frohnert 1998*, 130–133; *Varsik/Prohászka 2009*, 200, obr. 9: 4).

Na prelom 1. a 2. stor., resp. do doby okolo roku 100 patrí žiarom silne poškodená emailová spona rímsko-provinciálneho pôvodu z pohrebiska v Dunajskej Strede typu Riha 7.11.3 (obr. 3: 14; *Ettlinger 1973*, 24; k datovaniu *Riha 1979*, 186; *Varsik/Prohászka 2009*, 200, obr. 9: 5).

⁵ Archeologický materiál z germánskeho sídliska v Kvetoslavove je súčasťou dizertačnej práce autora. Za poskytnutie materiálu ďakujeme J. Haruštiakovi.

Obr. 4. Žitný ostrov. Spony sídliskového horizontu II (stupeň B2 až B2/C1). 1, 3–5, 7–10 – Hamuliakovo (podľa Iván/Ölvecký 2015); 2 – Kvetoslavov; 6 – Šamorín-Kraľovianky (podľa Pichlerová/Tomčíková 2001); 11 – Veľký Meder (podľa Varsik 2011b); 12 – Dunajská Lužná (podľa Iván/Ölvecký 2015). Bez mierky.

Obr. 5. Žitný ostrov. Spony sídliskového horizontu II (stupeň B2 až B2/C1). 1 – Dunajská Streda (podľa Varsík/Prohászka 2009); 2–4, 6–9 – Hamuliakovo (podľa Iván/Ölvecky 2015); 5 – Veľký Meder (podľa Varsík 2011b); 10 – Kvetoslavov. Bez mierky.

Sídliskový horizont II (stupeň B2 až B2/C1)

Spony typu A 84, typické pre sídliskový horizont II, sú početne (15 ks) zastúpené medzi zberovými nálezmi z Hamuliakova (obr. 4: 1; Iván/Ölvecky 2015, 304–307, obr. 7: 8). Spona rovnakého typu pochádza aj z výskumu v Kvetoslavove (obr. 4: 2; objekt 61). J. Tejral považuje spony tohto typu za dominantné pre neskorú fázu stupňa B2 a datuje ich do strednej tretiny, resp. 2. polovice 2. stor. (Tejral 2004, 334).

Z územia Žitného ostrova pochádza pomerne veľká kolekcia rímsko-provinciálnych kolienkovitých spôn. Zo sídliska v Hamuliakove poznáme 24 exemplárov typu Jobst 13C a 13D (obr. 4: 3–5; Iván/Ölvecky 2015, 307, 308, obr. 7: 11–13). Zo Šamorína, časť Kralovianky, pochádza kolienkovitá spona rovnakého typu (obr. 4: 6; Pichlerová/Tomčíková 2001, 128, obr. 10: 3).⁶ Kolienkovité spony týchto typov môžeme datovať do rozpätia 2. polovice 2. stor. až 1. polovice 3. stor. (Jobst 1975, 68).

Zo zberových nálezov z Hamuliakova môžeme do sídliskového horizontu II zaradiť tiež šesť fragmentov spôn typu Jobst 4F s trapezoidnou nôžkou (obr. 4: 7–10; Iván/Ölvecky 2015, 304, obr. 7: 4–7). Datovať ich môžeme do druhej polovice 1. stor. až 1. polovice 2. stor. (Jobst 1975, 36, 37).

Z jediného plošne skúmaného germánskeho sídliska na Žitnom ostrove vo Veľkom Mederi pochádza nález emailovej spony typu Riha 7.18, ktorej pôvod môžeme hľadať v galských alebo germánskych provinciách Rímskej ríše a je možné ju datovať do 2. polovice 2. stor. (obr. 4: 11; Varsík 2011b, 137, obr. 5: 1; k datovaniu pozri Riha 1979, 196, tab. 65: 1682).

⁶ Spona bola v minulosti nesprávne lokalizovaná do obce Lehnice (Lamiová-Schmidlová 1961, 43; Ondrouch 1938, 89), E. Beninger (1937, 31) ju lokalizoval do Kráľovej pri Senci.

Len niekoľko metrov od nálezu depotu v katastri Dunajskej Lužnej bola nájdená rímsko-provinciálne emailová spona typu Riha 7.11.1, ktorú môžeme datovať od 2. polovice 2. stor. až po začiatok 3. stor. (obr. 4: 12; *Iván/Ölvecký 2015*, 301, obr. 5: 3; k datovaniu pozri *Riha 1979*, 186, 187, tab. 60: 1588). Depot obsahoval viacero nástrojov rímsko-provinciálneho pôvodu, datovaných do stupňov B2/C1 až C1a (*Bazovský 2010*).

Z pohrebiska v Dunajskej Strede je známa spona A 38–39, ku ktorej je koróziou prichytený fragment železného predmetu (obr. 5: 1; *Varsik/Prohászka 2009*, 200, obr. 9: 3). Väčšina spínadiel tohto typu je datovaná do stupňa B2b (*Olędzki 1998*, 74, 75).

Spony germánskej proveniencie sú pomerne početne zastúpené medzi nálezmi z Hamuliakova. Zastúpené sú spony typu A 96 (*Dreisprossenfibel*, spona s tromi priečkami) a A 125/129 (Machajewski forma 6; *Machajewski 1998*, 187), pôvodom z pobaltskej oblasti (obr. 5: 2, 3; *Iván/Ölvecký 2015*, 307, obr. 8: 3, 4). Oba tieto typy môžeme datovať do rozpätia stupňov B2/C1, a C1a (*Iván 2015*, 90, 111). K sponám z tejto oblasti patrí tiež typ A 43, rovnako datovaný do stupňa B2/C1 (obr. 5: 4; *Iván/Ölvecký 2015*, 307, obr. 8: 7; k datovaniu pozri *Rajtár 2002*, 355).

Počas výskumu sídliska vo Veľkom Mederi bola objavená tiež spona typu A 41 (obr. 5: 5; *Varsik 2011b*, 137, 138, obr. 5: 2). Tieto spony pochádzajú z prostredia przeworskej kultúry a do stredodunajského priestoru sa rozšírili v stupni B2/C1 (*Olędzki 1997*, 72–74, obr. 4; *Tejral 1999*, 160, obr. 18).

Pôvodom z oblasti Polabia sú dve spony v tvare T objavené pri povrchom prieskume germánskeho sídliska v Hamuliakove, pričom na jednej sa nachádza zvyšok strieborného obloženia nalepeného živcovou hmotou (obr. 5: 6, 7; *Iván/Ölvecký 2015*, 307, obr. 8: 5, 6). Patria do 12. série Almgrenovej V. skupiny (*Almgren 1923*, 66–68, tab. 6: 151–155), pričom ich môžeme datovať do záveru stupňa B2 a do stupňa B2/C1 (*Godłowski 1977*, 23; *Liana 1970*, 444).

Z oblasti Žitného ostrova poznáme päť exemplárov germánskych kolienkovitých spôn, pričom štyri pochádzajú z Hamuliakova a jedna z Kvetoslavova. Dve spony z Hamuliakova majú na lučíku ozdobné gombíky, vďaka čomu ich môžeme priradiť k I. skupine zdobených spôn podľa rozdelenia O. Gupteho s pôvodom v polabskej oblasti (obr. 5: 8; *Gupte 1998*, 206; *Iván/Ölvecký 2015*, 307, obr. 8: 2). Druhá patrí na základe pravouhlo zalomeného zachycovača k stredodunajským variantom (obr. 5: 9; *Iván/Ölvecký 2015*, 307, obr. 8: 1). K rovnakému typu môžeme priradiť tiež sponu z povrchového zberu na sídlisku v Kvetoslavove (obr. 5: 10). Tieto spínadlá môžeme datovať na záver 2. a začiatok 3. stor. (*Gupte 1998*, 208–210).

Mladšia doba rímska

Sídliskový horizont III (stupň C1) a sídliskový horizont IV (stupne C2 a C3)

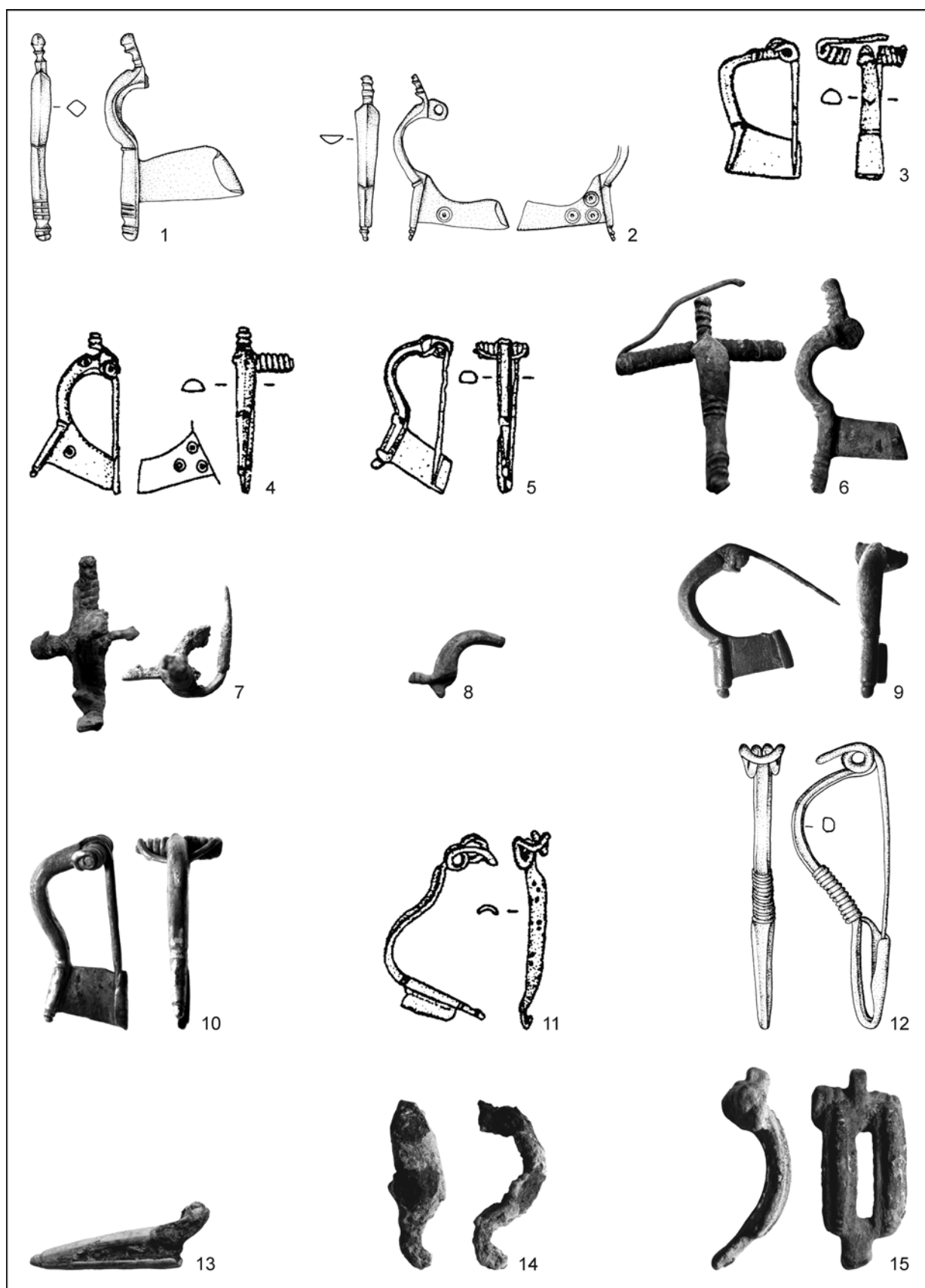
K charakteristickým spínadlám horizontu III patria dvojdielne samostrelové spony s vysokým zachycovačom Almgrenovej VII. skupiny (*Varsik 2011a*, 189), ktoré majú výrazné zastúpenie aj na Žitnom ostrove. Zo zberových nálezov z Hamuliakova poznáme niekoľko spôn tzv. sarmatského typu s charakteristickým gombíkom vpredu (obr. 6: 1, 2; *Iván/Ölvecký 2015*, 308, obr. 8: 8, 9) a tri samostrelové spony s vysokým zachycovačom sú známe zo sídliska vo Veľkom Mederi (obr. 6: 3–5; *Varsik 2011b*, 139, obr. 5: 3–5). Z výskumu v Kvetoslavove pochádza päť fragmentov spôn Almgrenovej VII. skupiny, pričom tri sú sarmatského typu (obr. 6: 6–8; 2 x objekt 16 a povrchový zber). Dve spony sú bez gombíka vpredu, z toho jedna je strieborná (obr. 6: 9, 10; objekt 97 a povrchový zber; strieborná spona obr. 6: 10 pochádza z povrchového zberu).

Typologicky spony sarmatského typu s gombíkom zodpovedajú forme A VII 2, 29 podľa rozdelenia L. Schulteho (2011, 128–131, obr. 87). Spony bez gombíka zodpovedajú Schulteho variantu a forme A VII 2, 30 (*Schulte 2011*, 131–133, obr. 88). Spínadlá Almgrenovej VII. skupiny môžeme datovať do stupňa C1 (*Godłowski 1992*, 36, 42).

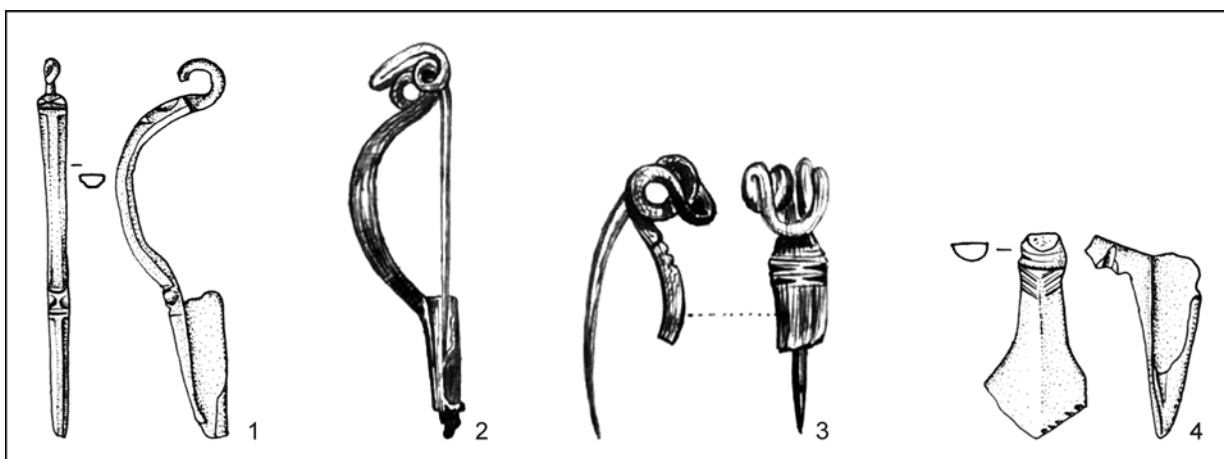
V náplni stupňa C1 sa objavujú tiež spínadlá Almgrenovej VI skupiny, hlavne bronzové a železné varianty spôn s podviazanou nôžkou a ich deriváty (spony s hrotitou nôžkou, *Varsik 2011a*, 189). Z chaty 114 vo Veľkom Mederi je známa deformovaná spona s hrotitou nôžkou, ktorá sa vyskytla spolu s terra sigillatou z prvej tretiny 3. stor. (obr. 6: 11; *Varsik 2012*, 325). Z Hamuliakova pochádzajú tri spony s podviazanou nôžkou (dve bronzové a jedna strieborná – A 166, obr. 6: 12; *Iván/Ölvecký 2015*, 308, obr. 8: 10). Pri výskume v Kvetoslavove boli v zásobnej jame (objekt 26) tri spony: dve silne skorodované železné spony, pravdepodobne s podviazanou nôžkou a fragment bronzovej spony s hrotitou nôžkou (obr. 6: 13, 14), pričom objekt obsahoval terra sigillatu.⁷

⁷ Terra sigillata a ďalšia keramika z objektu zatiaľ nebola vyhodnotená, avšak pravdepodobne patrí ešte do stupňa C1.

Obr. 6. Žitný ostrov. Spony sídliskového horizontu III (stupeň C1). 1, 2, 12 – Hamuliakovo (podľa Iván/Ölvecký 2015); 3–5, 11 – Veľký Meder (podľa Varsík 2011b); 6–10, 13–15 – Kvetoslavov. Bez mierky.

Obr. 7. Žitný ostrov. Spony sídliskového horizontu IV (stupne C2 a C3). 1, 4 – Hamuliakovo (podľa Iván/Ölvecký 2015); 2, 3 – Dunajská Streda (podľa Varsík/Prohászka 2009). Bez mierky.

Pri výskume sídliska v Kvetoslavove bol tiež objavený fragment špirálovej spony s vidlicovým lučíkom bez záhlavovej doštičky typu Jobst 16C (*Spiralfibel mit Gabelbügel*), ktorú môžeme datovať od konca 2. po 1. polovicu 3. stor. (obr. 6: 15; Jobst 1975, 74, tab. 25: 190–192).

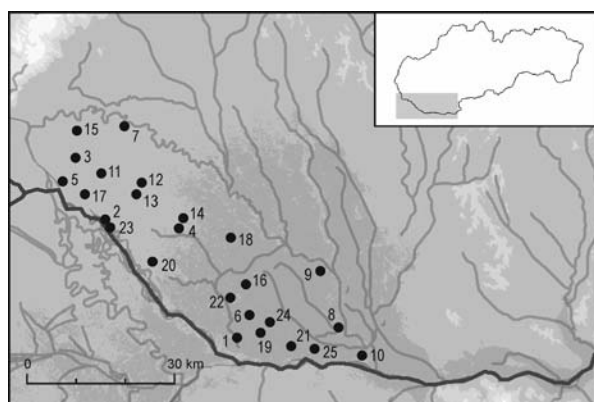
Pri plošnom výskume sídliska vo Veľkom Mederi sa sídliskový horizont IV, charakteristický predovšetkým počiatkom výskytu germánskej na kruhu točenej keramiky, výrazným spôsobom neprejavil. Splynul s predchádzajúcim do jednej fázy, pričom obdobnú situáciu môžeme badať aj na ďalších skúmaných sídliskách z 2. až 4. stor. na juhozápadnom Slovensku (Varsík 2011a, 197). Do časového rámca horizontu IV (od 2. polovice 3. až po začiatok 4. stor.) patrí tiež najväčší rozmach výskytu spôn s hrotitou nôžkou VI, 2a (Varsík 2012, 334). Takéto spony pochádzajú z Hamuliakova (obr. 7: 1; Iván/Ölvecký 2015, 308, obr. 8: 12) a z pohrebiska v Dunajskej Strede (obr. 7: 2, 3; Varsík/Prohászka 2009, 198, obr. 7: 1, 4).

Medzi zberovými nálezmi z Hamuliakova sa tiež vyskytol fragment bronzovej spony s klinovou nôžkou, ktorú autori výskumu datujú do obdobia od konca 3. až po 1. polovicu 4. stor. (obr. 7: 4; Iván/Ölvecký 2015, 309, obr. 8: 11).

Spony skupiny VI, 2b s pevným zachycovačom a obdĺžnikovou, často mierne odsadenou nôžkou, ktoré nahrádzajú spony s hrotitou nôžkou niekedy pred polovicou 4. stor., a ktoré sú náplňou nasledujúceho sídliskového horizontu V (stupne C3 a C3/D1) sa medzi nálezmi z oblasti Žitného ostrova zatiaľ identifikovať nepodarilo (k materiálnej náplni horizontu V pozri Varsík 2011a, 199–204; k datovaniu spôn Varsík 2012, 334).

ZÁVER

Nálezy z germánskych sídlisk a pohrebiska na území Žitného ostrova dokazujú, že jeho územie tvorilo integrálnu súčasť naddunajského barbarika (Varsík/Prohászka 2009, 202, 203). Predložený rozbor spínadiel ako chronologicky citlivých predmetov ukazuje, že toto územie bolo kontinuálne osídlené počas celej doby rímskej, pričom najstaršie nálezy svedčia o prítomnosti už najstarších kvádskeho kolonizačných vln v tomto geografickom priestore. Pomerné početná kon-

Obr. 8. Žitný ostrov. Lokality s nálezmi z doby rímskej, okrem epigrafických nálezov. 1 – Čičov; 2 – Dobrohošť; 3 – Dunajská Lužná; 4 – Dunajská Streda; 5 – Hamuliakovo; 6 – Holiare; 7 – Janíky; 8 – Kameničná; 9 – Kolárovo; 10 – Komárno; 11 – Kvetoslavov; 12 – Lehnice; 13 – Macov; 14 – Malé Dvorníky; 15 – Most pri Bratislave; 16 – Okoč; 17 – Šamorín; 18 – Topoľníky; 19 – Tôň; 20 – Trstená na Ostrove; 21 – Veľké Kosihy; 22 – Veľký Meder; 23 – Vojka nad Dunajom; 24 – Zemianska Olča; 25 – Zlatná na Ostrove.

Tabela 1. Žitný ostrov. Súpis lokalít.

Lokalita		Literatúra
1	Čičov	<i>Beninger 1937, 32; Iván/Ölvecký 2015, 297; Kuzmová/Roth 1988, 122; Ondrouch 1964, 159; 1938, 68</i>
2	Dobrohošť	<i>Ondrouch 1964, 160, 169</i>
3	Dunajská Lužná	<i>Bazovský 2010</i>
4	Dunajská Streda	<i>Varsik/Prohászka 2009</i>
5	Hamuliakovo	<i>Iván/Ölvecký 2015, 303–311</i>
6	Holiare	<i>Ondrouch 1964, 136; 1938, 92, 96, 98</i>
7	Janíky	<i>Beninger 1937, 37; Pichlerová/Tomčíková 2001, 128, obr. 10: 5</i>
8	Kameničná	<i>Janšák 1931, 23, tab. II: 7</i>
9	Kolárovo	<i>Eisner 1933, 232; Ondrouch 1938, 69, 124</i>
10	Komárno	<i>Kuzmová/Roth 1988, 62; Ondrouch 1964, 113, 114, 126, 127, 135, 140, 142, 146, 160; 1938, 69, 108, 84, 104; Sabov/Both 2019</i>
11	Kvetoslavov	<i>Hromada/Varsik 1991, 40; Ondrouch 1964, 76; Pichlerová/Tomčíková 2001, 126, 128, obr. 10: 2, 6</i>
12	Lehnice	<i>Ondrouch 1964, 129; 1938, 71</i>
13	Macov	ústna informácia od M. Sládka
14	Malé Dvorníky	<i>Pichlerová/Tomčíková 2001, 126, 127, obr. 9: 1; 10: 9–11; 12: 9; 13</i>
15	Most pri Bratislave	<i>Bartík a kol. 1995, 22; Kolníková/Hunka 1994, 62</i>
16	Okoč	<i>Ratimorská 1983, 214, obr. 126: 5–8</i>
17	Šamorín	<i>Pichlerová/Tomčíková 2001, 126, 129, obr. 10: 3; 12: 10</i>
18	Topolníky	<i>Ondrouch 1964, 159</i>
19	Tôň	<i>Beninger 1937, 33; Kuzmová/Roth 1988, 123; Ondrouch 1938, 96</i>
20	Trstená na Ostrove	<i>Pichlerová/Tomčíková 2001, 126, obr. 10: 4</i>
21	Veľké Kosihy	<i>Ondrouch 1938, 70, 107</i>
22	Veľký Meder	<i>Varsik 2003; 2004</i>
23	Vojka nad Dunajom	<i>Eisner 1933, 210; Ondrouch 1938, 99</i>
24	Zemianska Olča	<i>Ondrouch 1964, 159; 1938, 108</i>
25	Zlatná na Ostrove	<i>Ondrouch 1964, 73, 77, 81, 94</i>

centrácia nálezov z doby rímskej (obr. 8; tabela 1) poukazuje na to, že aj napriek predpokladanému charakteru krajiny bol Žitný ostrov osídlený s podobnou hustotou ako iné oblasti juhozápadného Slovenska (Kolník/Varsik/Vladár 2007, obr. 3; Sabov 2020; Turčan 2010).

Na základe nálezov spŕn sa podarilo celkom jasne chronologicky rozdeliť osídlenie spomínanej oblasti v staršej dobe rímskej do sídliskových horizontov I a II. Pri osídlení v mladšej dobe rímskej nebolo možné na základe nálezov spínadiel horizonty III a IV jednoznačne rozlíšiť. Rovnakú skutočnosť odráža aj situácia jediného plošne skúmaného a publikovaného sídliska vo Veľkom Mederi, kde tieto horizonty rovnako splynuli do jednej vývojovej fázy (Varsik 2011a, 197). Rozlíšeniu spomínaných sídliskových horizontov na Žitnom Ostrove možno pomôže zhodnotenie nálezov z Kvetoslavova (hlavne keramický materiál) a publikovanie nálezov z Podunajských Biskupíc (Horňák/Hrnčiarik/Kolon 2019; Hrnčiarik/Horňák 2018).

LITERATÚRA

- Almgren 1923 O. Almgren: *Studien über nordeuropäischen Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen*. Leipzig 1923.
- Barta/Willvonseder 1934 F. H. J. Barta/K. Willvonseder: Zur ur- und frühgeschichtlichen Besiedlung der Grossen Schüttinsel. *Sudeta* 19, 1934, 1–22.
- Bazovský 2010 I. Bazovský: Depot z doby rímskej z Dunajskej Lužnej. In: J. Beljak/G. Březinová/V. Varsik (ed.): *Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov*. Sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek. Nitra 2010, 13–32.
- Beninger 1937 E. Beninger: *Die germanischen Bodenfunde in der Slowakei*. Leipzig 1937.
- Bouzek/Ondřejová 1990 J. Bouzek/I. Ondřejová: „Třetí zóna“ mezi Římem a barbarikem při noricko-panónskem limitu. *Archeologické rozhledy* 42, 1990, 22–35.

- Droberjar 1999 E. Droberjar: *Dobřichov-Piřhora. Ein Brandgräberfeld der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen (Ein Beitrag zur Kenntnis des Marbodsreich)*. Praha 1999.
- Eisner 1933 J. Eisner: *Slovensko v pravěku*. Bratislava 1933.
- Ettlinger 1973 E. Ettlinger: *Die römischen Fibeln in der Schweiz*. Bern 1973.
- Garbsch 1965 J. Garbsch: *Die norische-pannonische Frauentracht im 1. und 2. Jahrhundert*. München 1965.
- Godłowski 1977 K. Godłowski: Materiały do poznania kultury przeworskiej na Górnym Ślązku II. *Materiały Starożytne i Wczesnośredniowieczne* 4, 1977, 7–237.
- Godłowski 1992 K. Godłowski: Die Chronologie der jüngeren und späten Kaiserzeit in den Gebieten südlich der Sudeten und Karpaten. In: K. Godłowski (Hrsg.): *Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter*. Kraków 1992, 23–54.
- Gupte 1998 O. Gupte: Die knieförmig gebogene Fibeln der älteren römischen Kaiserzeit – Forschungsgeschichte und Forschungsstand. In: J. Kunow (ed.): *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren*. Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5. Wünsdorf 1998, 187–196.
- Hornák/Hrnčiarik/Kolon 2019 M. Hornák/E. Hrnčiarik/T. Kolon: Keramický materiál z vybraných objektov hospodárskeho zázemia neskoro-antického dvorca v Bratislave-Podunajských Biskupiciach. *Zborník SNM* 113. *Archeológia* 29, 2019, 283–316.
- Hrnčiarik/Hornák 2018 E. Hrnčiarik/M. Hornák: Neskoroantický dvorec v Podunajských Biskupiciach. In: R. Šenkirík/L. Gembešová/H. Bakaljarová/M. Škrovina (ed.): *Dunajský Limes a odkaz rímskej antiky na ľavom brehu Dunaja. Zborník príspevkov z konferencie Bratislavského samosprávneho kraja – Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2018*. Bratislava 2018, 128–135.
- Hromada/Varsik 1991 J. Hromada/V. Varsik: Prieskum v strednej a západnej časti Žitného ostrova. *AVANS* 1989, 1991, 40, 41.
- Iván 2015 R. Iván: *Spony z doby rímskej u stredodunajských Germánov*. Dizertačná práca. Univerzita Komenského v Bratislave. Bratislava 2015. Nepublikované.
- Iván/Ölvecky 2015 R. Iván/R. Ölvecky: New Germanic settlement finds in the Western part of the Great Rye Island. In: Sz. Biró/A. Molnár (Hrsg.): *Ländliche Siedlung der römischen Kaiserzeit im mittleren Donauraum*. Győr 2015, 297–315.
- Jobst 1975 W. Jobst: *Die römische Fibeln aus Lauriacum*. Linz 1975.
- Kolník 1971 T. Kolník: Prehľad a stav bádania o dobe rímskej a sťahovaní národov. *Slovenská archeológia* 19, 1971, 499–558.
- Kolník/Varsik/Vladár 2007 T. Kolník/V. Varsik/J. Vladár: *Branč. Germánska osada z 2. až 4. storočia*. Archaeologica Slovaca Monographiae. Catalogi 10. Nitra 2007.
- Krejčí 1937 J. Krejčí: Dva příspěvky k hydrografickým problémům komárenské pánve. *Sborník Československé společnosti zeměpisné* 43, 1937, 2–6, 53–56.
- Křížek 1936 F. Křížek: Limes Romanus na Žitnom ostrove. *Bratislava* 10, 1936, 418–432.
- Křížek 1959 F. Křížek: Das Problem der römische Grenzen am nordpanonische Limes. In: *Limes Konferenz Nitra*. Bratislava 1959, 49–61.
- Kuzmová a i. 1997 K. Kuzmová/Chr. Ertel/V. Kotruszová/R. Hošek/L. Illášová: Römische Spolien aus Nové Zámky und ihre kaiserzeitliche und spätere baugeschichtliche Zusammenhänge. *Slovenská archeológia* 45, 1997, 35–82.
- Liana 1970 T. Liana: Chronologia względna kultury przeworskiej we wczesnym okresie rzymskim. *Wiadomości Archeologiczne* 35, 1970, 429–491.
- Lamiová-Schmiedlová 1961 M. Lamiová-Schmiedlová: Spony z doby rímskej na Slovensku. *Študijné zvesti AÚ SAV* 5, 1961, 7–104.
- Lukniš/Mazúr 1959 M. Lukniš/E. Mazúr: Geomorfologické regióny Žitného ostrova. *Geografický časopis* 11, 1959, 161–206.
- Maczyńska 2001 M. Maczyńska: Das Verbreitungsbild der Fibeln A. 67–68 und A. 68 im Barbaricum. *Slovenská archeológia* 49, 2001, 165–179.
- Machajewski 1998 H. Machajewski: Die Fibeln der Gruppe V, Serie 8, im östlichen Teil Mitteleuropas. In: J. Kunow (ed.): *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren*. Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5. Wünsdorf 1998, 187–196.
- Olędzki 1997 M. Olędzki: The Role of the Amber Route in the Infiltration of the Przeworsk Culture into the Middle Danube Area. In: J. Čížmářová/Z. Měchurová (ed.) *Peregrinatio Gothica, Jantarová stezka*. Supplementum ad Acta Musei Moraviae. Scientiae sociales 82. Brno 1997, 63–77.
- Olędzki 1998 M. Olędzki: Rollenkappefibeln der östlichen Hauptserie Almgren 37–41 und die Varietäten Fig. 42–43. In: J. Kunow (ed.): *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren*. Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5. Wünsdorf 1998, 67–84.
- Ondrouch 1938 V. Ondrouch: *Limes Romanus na Slovensku*. Práce učené spoločnosti Šafaříkovy v Bratislave 28. Bratislava 1938.
- Pelikán 1978 O. Pelikán: Hranice římského impéria na Malém Dunaji. *Listy filologické* 101, 1978, 213–219.
- Peškař 1972 I. Peškař: *Fibeln aus der römischen Kaiserzeit in Mähren*. Praha 1972.
- Pfeiffer-Frohnert 1998 U. Pfeiffer-Frohnert: „Mit Augen am Fuß und mit Wulst statt Scheibe“. Verbreitung und Zeitstellung der prußischen Nebenserie A 57–61 und ihrer Varianten. In: J. Ku-

- now (ed.): *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren*. Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5. Wünsdorf 1998, 125–134.
- Pichlerová/Tomčíková 2001 M. Pichlerová/K. Tomčíková: Archeologické nálezy zo Žitného Ostrova. Zbierka Antala Khína. *Zborník SNM 95. Archeológia* 11, 2001, 111–134.
- Püspöki Nagy 1971 P. Püspöki Nagy: Limes Romanus na Slovensku. *Zborník FF UK Historica* 21, 1971, 129–173.
- Püspöki Nagy 2011 P. Püspöki Nagy: O písomnej zmienke Podunajských Biskupíc z roku 1221 a o veciach s ňou súvisiacich. In: I. Jégh (zost.): *Podunajské Biskupice. 790. výročie*. Bratislava 2011, 8–14.
- Rajtár 2002 J. Rajtár: Zur Verbreitung der Fibeln Almgren 43 im Mitteldonauebiet. In: K. Kuzmová/K. Pieta/J. Rajtár (ed.): *Zwischen Röm und Barbaricum. Festschrift für T. Kolník zum 70. Geburtstag*. Nitra 2002, 355–364.
- Ratimorská 1983 P. Ratimorská: Záchranný výskum v Opatovskom Sokolci. *AVANS* 1982, 1983, 214, 215.
- Riha 1979 E. Riha: *Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst*. Augst 1979.
- Říkovský 1933 F. Říkovský: Příspěvek k výkladu Ptolemaiových zpráv o hydrografických poměrech Komárenské pánve. *Bratislava 7*, 1933, 369–390.
- Říkovský 1937 F. Říkovský: *Morfologický rozbor a výklad Ptolemaiových zpráv o hydrografických poměrech Komárenské pánve*. Brno 1937.
- Sabov 2020 A. Sabov: Staršie nepublikované nálezy z doby rímskej z Trnavskej tabule. *Zborník SNM 113. Archeológia* 30, 2020, 355–384.
- Schulte 2011 L. Schulte: *Die Fibeln mit hohem Nadelhalter (Almgren Gruppe VII)*. Göttinger Schriften zur Vor- und Frühgeschichte 32. Neumünster 2011.
- Šimek 1930 E. Šimek: Velká Germánie Klaudia Ptolemaia. *Sbírka pojednání a rozprav* 16, 1930, 135–140.
- Tejral 1998 J. Tejral: Die Grundprobleme der kaiserzeitlichen Fibelforschung im norddanubische Raum. In: J. Kunow (ed.): *100 Jahre Fibelformen nach Oscar Almgren*. Forschungen zur Archäologie im Land Brandenburg 5. Wünsdorf 1998, 387–398.
- Tejral 1999 J. Tejral: Die Volkswanderung des 2. und 3. Jhs. Und ihr Niederschlag im archäologischen Befund des Mitteldonauraumes. In: J. Tejral (Hrsg.): *Das mitteleuropäische Barbaricum und die Krise des römischen Weltreiches im 3. Jahrhundert*. Spisy Archeologického ústavu ČSAV Brno 12. Brno 1999, 137–213.
- Tejral 2004 J. Tejral: Mušov und Czarnówko – Bemerkungen zu weiträumigen Verbindungen zwischen germanischen Herrschaftszentren. In: H. Friesinger/A. Stuppner (Hrsg.): *Zentrum un Peripherie. Gesellschaftliche Phänomene in der Frühgeschichte*. Wien 2004, 327–387.
- Tejral 2009 J. Tejral: Das Gebiet nordlich der mittleren Donau zur Zeit Marbods. In: V. Salač/J. Berman (Hrsg.): *Mitteleuropa zur Zeit Marbods*. Praha – Bonn 2009, 149–202.
- Turčan 1991 V. Turčan: Prírodné podmienky osídlenia Žitného ostrova vo včasnej dobe dejinnej. *Študijné zvesti AÚ SAV* 27, 1991, 25–29.
- Turčan 2010 V. Turčan: Osídlenie z doby rímskej v Bíni (stručný prehľad). *Zborník SNM 104. Archeológia* 20, 2010, 179–184.
- Turčan 2016 V. Turčan: *Poznámky k severnému predpoliu Gerulaty*. Zborník SNM. Supplementum 11. Bratislava 2016, 175–179.
- Varsík 2003 V. Varsík: *Veľký Meder und Bratislava – Trnávka. Zwei germanische Siedlungen im Vorfeld des pannonischen Limes (Befunde und Chronologie: eine Übersicht)*. Stadt und Landschaft in der Antike. ANODOS. Studies of the Ancient World. Supplementum 3. Trnava 2003, 153–196.
- Varsík 2004 V. Varsík: Zur Entwicklung der quadischen Siedlung von Veľký Meder (SW-Slowakei). *Študijné zvesti AÚ SAV* 36, 2004, 257–275.
- Varsík 2011a V. Varsík: *Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Sídlišká z doby rímskej v Bratislave-Trnávke a okolí*. Nitra 2011.
- Varsík 2011b V. Varsík: Die Kaiserzeitliche Siedlung von Veľký Meder. In: G. Kovács/G. Kulcsár (ed.): *Ten Thousand Years Along the Middle Danube. Life and Early Communities from Prehistory to History*. Budapest 2011, 131–140.
- Varsík 2012 V. Varsík: Niekoľko poznámok k výskytu spôn s hrotitou nôžkou na juhozápadnom Slovensku (skupina Almgren VI/2). In: E. Droberjar/B. Komoróczy (ed.): *Římské a germánské spony ve střední Evropě*. Archeologie barbarů 2012. Spisy AÚ AV ČR 53. Brno 2017, 321–337.
- Varsík/Prohászka 2009 V. Varsík/P. Prohászka: Nové poznatky o osídlení Veľkého Žitného ostrova v dobe rímskej. In: M. Karwowski/E. Droberjar (ed.): *Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim*. Collectio Archaeologica Resoviensis 13. Rzeszów 2009, 187–209.
- Völling 2005 T. Völling: *Germanien an der Zeitenwende. Studien zum Kulturwandel beim Übergang von der vorrömischen Eisenzeit zur älteren römischen Kaiserzeit in der Germania Magna*. BAR International Series 1360. Oxford 2005.

Outline of the chronological development of the Great Rye island area in Roman period based on archaeological finds

Andrej Sabov

Summary

Due to its location in the immediate vicinity of the province of Pannonia, the territory of the Great Rye Island which is situated between Bratislava and Komárno, has been in the past the subject of a discussion about its affiliation with the Roman Empire, which still resonates among some researchers.

Finds from the territory of the Great Rye Island prove that its territory formed an integral part of the barbaricum. The presented analysis of brooches as chronologically sensitive indicators (Fig. 3–7) shows that this area was continuously inhabited throughout the Roman period, while the chronologically oldest finds prove the presence of the oldest Quadian colonization waves in this geographical area. The relatively large concentration of finds from Roman period (Fig. 8) indicates that despite the expected nature of the landscape, Great Rye Island was inhabited with a similar density as other areas of southwestern Slovakia (*Kolník/Varsík/Vladár 2007, fig. 3; Sabov 2020; Turčan 2010*).

Based on analysed material, it was possible to divide the settlement of the mentioned area in the early Roman period quite clearly into chronological settlement horizons I and II. When settling in the later Roman period, it was not possible to clearly distinguish between horizons III and IV on the basis of the findings of the brooches. The same fact is reflected in the situation of the only extensively excavated and published settlement in Veľký Meder, where these horizons also merged into one development phase (*Varsík 2011a, 197*). The evaluation of ceramics from Kvetoslavov and the publication of finds from Podunajské Biskupice (*Horňák/Hrnčiarik/Kolon 2019; Hrnčiarik/Horňák 2018*) may help to distinguish the last mentioned chronological horizons.

Fig. 1. Map of Wolfgang Lazius (1556) with marked area of the Great Rye Island.

Fig. 2. So called Fabricius map (1569) with marked area of the Great Rye Island.

Fig. 3. The Great Rye Island. Brooches of chronological horizon I (stage B1 and early phase of stage B2). 1–3, 6, 7 – Hamuliakovo (from *Iván/Ölvecký 2015*); 4, 5, 9–14 – Dunajská Streda (from *Varsík/Prohászka 2009*); 8 – Kvetoslavov. No scale.

Fig. 4. The Great Rye Island. Brooches of chronological horizon II (stages B2 and B2/C1). 1, 3–5, 7–10 – Hamuliakovo (from *Iván/Ölvecký 2015*); 2 – Kvetoslavov; 6 – Šamorín-Kraľovianky (from *Pichlerová/Tomčíková 2001*); 11 – Veľký Meder (from *Varsík 2011b*); 12 – Dunajská Lužná (from *Iván/Ölvecký 2015*). No scale.

Fig. 5. The Great Rye Island. Brooches of chronological horizon II (stages B2 and B2/C1). 1 – Dunajská Streda (from *Varsík/Prohászka 2009*); 2–4, 6–9 – Hamuliakovo (from *Iván/Ölvecký 2015*); 5 – Veľký Meder (from *Varsík 2011b*); 10 – Kvetoslavov. No scale.

Fig. 6. The Great Rye Island. Brooches of chronological horizon III (stage C1). 1, 2, 12 – Hamuliakovo (from *Iván/Ölvecký 2015*); 3–5, 11 – Veľký Meder (from *Varsík 2011b*); 6–10, 13–15 – Kvetoslavov. No scale.

Fig. 7. The Great Rye Island. Brooches of chronological horizon IV (stages C2 and C3). Hamuliakovo (from *Iván/Ölvecký 2015*); 2, 3 – Dunajská Streda (from *Varsík/Prohászka 2009*). No scale.

Fig. 8. The Great Rye Island. Places of the archaeological finds from Roman period, without the epigraphic finds. 1 – Čičov; 2 – Dobrohošť; 3 – Dunajská Lužná; 4 – Dunajská Streda; 5 – Hamuliakovo; 6 – Holiare; 7 – Janíky; 8 – Kameničná; 9 – Kolárovo; 10 – Komárno; 11 – Kvetoslavov; 12 – Lehnice; 13 – Macov; 14 – Malé Dvorníky; 15 – Most pri Bratislave; 16 – Okoč; 17 – Šamorín; 18 – Topoľníky; 19 – Tôň; 20 – Trstená na Ostrove; 21 – Veľké Kosihy; 22 – Veľký Meder; 23 – Vojka nad Dunajom; 24 – Zemianska Olča; 25 – Zlatná na Ostrove.

Tab. 1. The Great Rye Island. List of localities.

Jazyková redaktorka Miriama Nemergutová

Translated by Viera Tejbusová

Mgr. Andrej Sabov
Západoslovenské múzeum v Trnave
Múzejné námestie 3
SK – 918 09 Trnava
sabov.andrej@zupa-tt.sk